Roskilde University

Freud, seksualreform og frisind i 1930'erne

Thing, Morten

Published in:
Kvinder, Køn og Forskning

Publication date:
2002

Citation for published version (APA):
Thing, M. (2002). Freud, seksualreform og frisind i 1930'erne. *Kvinder, Køn og Forskning*, (4), 6-24.

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- Depending on the license attached, be aware how you otherwise are allowed to use the material.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Document Removal
If you believe that this document breaches copyright please contact forskersupport@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 07. Nov 2026

Freud, seksualreform og frisind i 1930'erne

af Morten Thing

[*Kvinder køn & forskning* 4/02, s. 6-24.]

I en undersøgelse fra 1979 diskuteres modtagelsen af Freud i Danmark[1]. Selvom forfatterne kan påvise mange spor af Freud i skøn- og faglitteratur, er det alligevel et påfaldende fattigt resultat, de når til. I modsætning til hvad tilfældet er i Centraleuropa og senere i USA, forbliver Freud marginal for de centrale kulturelle strømninger i Danmark. Freud er i stor udstrækning knyttet til oppositionelle strømninger. Det gælder især kulturradikalismen. Jeg skal i det følgende afsøge en række af spor som psykoanalysen sætter sig i det oppositionelle miljø i Danmark i mellemkrigstiden.

Én person var central for introduktionen af Freud i Danmark. Det var Otto Gelsted. Han stiftede ret tidligt bekendtskab med vigtige dele af Freuds forfatterskab og brugte sin indsigt allerede i en artikel fra 1915 om Knud Hjortø.[2] Det er især begreberne underbevidsthed og fortrængning, der optager Gelsted i hans analyse af Hjortøs forfatterskab. F.eks. skriver han: "Alle de Undersøgelser af Forholdet mellem Tanke og Handling, Bevidsthed og Underbevidsthed, Lyst og Realitet, der udgør Indholdet af Hjortøs omfattende Produktion, maa opfattes som Faser af det ene store Problem: hvoraf betinges Sindets Sundhed?" (s. 506). Og i en fodnote henviser han kort, men eksplicit til sine kilder: "Iøvrigt henvises til den paagældende Literatur, Freud, Jung, Adler o.a., navnlig Sigm. Freuds banebrydende Værker, f.eks. "Die Traumdeutung", "Der Witz"." (s. 511).

Det var også Gelsted, der i 1920 første gang oversatte Freud til dansk. Det skete med bogen *Det Ubevidste. Om Psykoanalyse - Om Drømmen*, som udkom på Martins forlag. I følge forordet er de oversatte artikler "udvalgte efter Samraad med Professor Freud."[3] Bogen

---

[1]. Jan Fogt, Michael Friis, Lene Nordin og Regitze Petri: Freud i dansk kulturel og kulturradikal offentlighed indtil 1940, Carl Erik Bay og John Chr. Jørgensen (red.): *Litteratur og samfund i mellemkrigstiden,* Kbh. 1979, s. 114-143.

[2] *Tilskueren* 1915, II, s. 505-13.

[3] Se herom: Carl Erik Bay: *Fra ideens standpunkt. Om den unge Otto Gelsteds vej og mål* , [Risskov] 1984.

fik kun langsomt følge af andre oversættelser og kunne udkomme i 2. udgave i 1944 og 3. udgave 1968. I 1934 kom Jørgen Neergaards oversættelse af *Tre Afhandlinger om Sexualteori*. Man skal så helt frem til Mogens Boisens oversættelser fra 1958ff. før f.eks. *Forlæsninger om psykoanalysen* kom på dansk. Man kunne betjene sig af Kristian Schelderups norske oversættelser. Det siger noget om forskellen i miljøet i Danmark og Norge, at det er i Oslo, der i løbet af 4 år kommer 3 bøger, mens Danmark ser 2 på 14 år.

Otto Gelsted gjorde aldrig Freud til genstand for nogen systematisk afhandling. Til gengæld vendte han fra 1918[4] til Freuds død i 1939 jævnligt tilbage til hans indsats i avisartikler. I disse artikler præsenterede han den freudske tankegang meget loyalt. Han placerede Freuds indsats på lige fod med Darwins, Marx' og Einsteins.[5] Ved Freuds død skrev han en opsummerende nekrolog i *Arbejderbladet*, hvor man bl.a. kan læse: "Ligesom det største Navn indenfor moderne Fysik *Albert Einstein* blev den moderne Sjælelæres genialeste Forsker *Sigmund Freud* drevet i Landflygtighed af Nazismen. Hans Bøger var blandt dem, der blev kastet paa det famøse Kætterbaal, hvorpaa Nazisterne opbrændte det stærkeste og mest frisindede indenfor tysk Kultur." I store strøg malede han et billede af psykoanalysen og antydede en kritisk distance til Freuds alderdomsværker, hvor "et konstruktivt Hang gjorde sig stærkt gældende", ligesom han gjorde opmærksom på, at Freuds holdning til politik ikke hævede sig over "almindelige, frisindet-borgerlige Lægmandssynspunkter." Specielt om Freud i Danmark skrev han: "Til os herhjemme kom Psykoanalysen temmelig sent og fik langt ringere Indflydelse end f.Eks. i Norge. Det skyldtes delvis, at den faldt i Hænderne paa Dilettanter, der anvendte Metoden uden tilstrækkelig Kritik og Selvkritik, og som derved nærmest bidrog til at bringe den i Miskredit. Man sporer dog tydeligt Freuds Indflydelse f.Eks. i Professor *Wimmers* Skrifter og hos skønlitterære Forfattere fra *Hans Kirks* "Fiskerne" til *Soyas* skuespil."[6]

Professoren var overlæge August Wimmer, som i 1920 med artiklen "Om Psykoanalyse"[7] introducerede Freud i psykiatriske krese. Nogen særlig gennemslagskraft havde Freud imidlertid ikke i lægekrese, ligesom ingen herfra blev uddannet i tilknytning til den af Freud ledede Internationale psykoanalytiske Forening (IPV). Det blev en "vild psykoanalytiker", dvs. én som ikke havde gået i læreanalyse hos en fra IPV, nemlig Sigurd Næsgaard, som i lang tid fremover kom til at præge dansk psykoanalyse.

Næsgaard (1883-1956) var vokset op i et grundtvigiansk friskolemiljø og blev uddannet lærer. Senere blev han magister og i 1922 dr. phil. på en afhandling om *Bevidsthedens Form*. Han prægede den danske skolebevægelse, som fra midten af tyverne introducerede moderne pædagogiske tanker herhjemme, bl. a. Maria Montessori. Han var i lang tid redaktør af bevægelsens blad *Den fri Skole*. Han var tillige forfatter til et stort forfatterskab om psykologiske og pædagogiske emner. Fra slutningen af tyverne var psykoanalysen hans faste ståsted i bøger som *Psykoanalyse. Seksualitet og Intelligens* (1929), *Psykoanalyse* I-II (1933), *Drømmetydning* (1945) og *Psykoanalyse i Praksis* (1948).

Selvom Freud kun langsomt oversattes til dansk og selvom fagfolk længe var afvisende overfor psykoanalysen, vandt den alligevel indpas ad bagdøren. I populariseret

---

[4]. Om Tydning af Drømme, *Fyns Venstreblad* 8.6.18.

[5]. Jvnf. Sjælelærens Darwin, *Ekstrabladet* 4.5.26.

[6] *Arbejderbladet* 26.9.39.

[7]. *Bibliotek for Læger*, 1920, s. 157-172.

form fandt den vej til både ugeblade og almindelige taleformer ("Har du komplekser?"), og hen mod tyvernes slutning blev det almindeligt at støde på implicitte henvisninger til psykoanalysen. Især litteraturen bidrog hertil. Poul la Cour pegede på dette forhold i en artikel fra 1932.[8] Han skrev her:"Det er jo saaledes, at Psykoanalysen er trængt ind i ethvert moderne Forfatterskab, den har sin større eller mindre Plads deri, er benyttet mer eller mindre bevidst, men i hvert Fald andenhaands Paavirkninger af den spores, en vis Bevægelse bort fra den psykologiske Analyse og Begrundelse henimod Jonglering med patologisk bestemte, typiske Tilstande." Hans ærinde var at advare mod de dårlige freudianere, som han så som en lige stor trussel mod litteraturen og psykoanalysen. Poul Færgeman skrev i 1933 en hel bog om emnet, *Freud i moderne Litteratur*. Han hentede især sine eksempler fra udenlandsk litteratur (Joyce, Proust, Lawrence) og pegede på litterære tekniker som "stream of consciuosness" og indre monolog som udsprunget af psykoanalysen.

Det var også mod denne strøm af "andenhånds-psykoanalyse" at den første venstre-fløjskritik af Freud formulerede sig. Det var den senere psykiater Villars Lunn, som i tidsskriftet *Monde* i 1930 skrev artiklen "Psykoanalysen - den moderne borgerlige filosofi" (3./nr.26). Han var ikke entydigt modstander af Freud og nævner følgende områder, som vil få varig betydning: "specielt barneseksualiteten og komplexdannelsen i de første leveår, og disse fænomeners betydning for opdragelsen, samt behandlingen af visse former af hysteri, vrangforestillinger og tvangstanker". Lunns kritik af psykoanalysen rettede sig i første række slet ikke mod denne selv, men mod de få eksempler på sociologisk tænkning, som findes hos Freud. Og herved gjorde han sig arbejdet let, for Freud så jo de psykiske kræfter som samfundets og historiens egentlige drivkræfter, men han udarbejdede aldrig dette som andet end strøtanker. Lunn så i Freuds samfundsopfattelse en borgerlig idealisme og udstrakte denne konklusions rækkevidde til selve den psykoanalytiske teori: "Det er endvidere klart, at denne indstilling overfor de sociale fænomener maa være den naturlige konsekvens af en "personlig psykologi", der som *psykoanalysen ser bort fra de biologiske fænomener til forklaring af de sjælelige*." Hvad han mente hermed uddybede han på følgende vis: "hjernebetændelse og hjernesvulster lader sig ikke bortanalysere, så lidt som en kronisk tarmkatarr, da netop disse sygdomme kan ytre sig i tilstande, der ganske minder om sådanne, hvor analysen ellers lader sig anvende med tilsyneladende held". Når det ikke drejer sig om psykosomatiske dannelser er det vel heller ikke lige Freuds påstand, at legemlige sygdomme med psykiske følgevirkninger lader sig helbrede analytisk. Hvad der imidlertid synes at skinne igennem her, er, at Lunn betragter psykoanalysen som uvidenskabelig, fordi den ikke hviler på medicinens grundlag, "Den mangler ethvert kontrolmiddel", som han skriver. Omvendt fornemmer man, at han mener, at området for biologisk begrundede psykiske beskadigelser skal gøres meget større end Freud mener. Men videnskabsteoretisk skiller vandene her. Lunn indvendte også mod psykoanalysen, at den reelt hvilede på suggestion. Han så Freuds begreb om overføring som et bevis herpå.

Især for en forfatter som Hans Kirk var Freuds påvirkning dybtgående. Formentlig hænger dette sammen med hans nære venskab med Gelsted, hvorfra interessen for

---

[8]. Freud og Litteraturen, *Tilskueren* 1932 II, s. 25ff.

psykoanalysen rimeligvis er kommet. Mens han skrev på *Fiskerne* skrev han en artikel i *Kritisk Revy* "Om den sociale Ønskedrøm" (3/1927). Her bekender han sig til psykoanalysens problematik med ordene: "Freud har hævdet, at Litteraturen i sit inderste Væsen bestaar af seksuelle Forestillingskomplekser og Symboler. Da Bevidstheden stadig er paa Vagt over for Driftslivets primitive Indskydelser, maa de skaffe sig Vej i Forklædning, og Litteraturen skulde da enten være en Symbolisering eller en Sublimering af de ubevidste seksuelle Tilskyndelser. Det er dog et Spørgsmaal, om Freud ikke for stærkt understreger det seksuelle, og om man ikke snarere ved undersøgelse af et Litteraturværks psykologiske Udgangspunkt maa arbejde med Adlers Hypotese om Minderwerdigkeitsgefühl." Denne sidste modifikation ses dog intet sted af få nogen konsekvenser, Adler synes ikke at have sat sig andre spor, end denne ene sætning.

Mere eksplicit nærmede han sig *Fiskernes* problematik i artiklen "Kan Danmark afkristnes?" fra året efter (*Kritisk Revy* 3/1928). Her opstillede han en toleddet strategi for landproletarenes frigørelse: ændring af deres livsvilkår og seksuel frigørelse. Koblingen skete på grundlag af en analyse, som forbandt religionen med livsvilkårenes strenghed *og* med fortrængt seksualitet. Han ser selve livskraften i religionen deri, at det er de forbudte seksuelle forestillinger og ønsker, som giver den liv. Han giver flere eksempler, som direkte refererer til *Fiskerne*, f.eks.: "En Mand gaar forbi en Teglværksovn og bliver grebet af Angst, da han stirrer ind i dens flammende Gab. Han kommer til at tænke paa, hvordan det maa være at blive kastet i Helvedes Ild, og omvender sig. Eller han drømmer, at han ser sin Far brænde i Helvede. Det er Omvendelseshistorier, der leder Tanken hen paa ikke afreagerede Seksual-komplekser." Her har vi Thomas Jensens omvendelseshistorie fra *Fisklerne*.

Koblingen mellem religiøst udtryk og seksuelt indhold er netop den forståelse, som *Fiskerne* er bygget op om. Og det er næppe for meget sagt, at *Fiskerne* er den første danske roman, som så dybtgående er bygget op over en psykoanalytisk forståelse på betydnings-planet.[9] Men fordi Kirk valgte at overføre problematiken til sin sociale problematik, og fordi sammenkædningen er diskret, forblev dette næsten overset i den litterærkritiske tradition. Gelsted glemte det imidlertid aldrig, når han talte om Kirk. Han vidste jo, hvordan det hang sammen. Selvom Kirks grundforestillinger ændrer sig fra 1927-1932 i forhold til kommunis-men, så er hans holdning til psykologi grundlæggende freudiansk. Ebbe Neergaard fortæller i sin lille bog om *Mogens Klitgaard* (1941), at Klitgaard i 1933 bad Kirk læse sin første roman *De sindssyges Klode*. "Kirk syntes, den var velskrevet og røbede talent; men hvorfor skrive om Mars og fremtiden og alt det der - der var jo nok at skrive om i nutiden og i det samfund, vi lever i; og så rådede han ham til at læse Freud." Og det gjorde Klitgaard, og Neergaard kan påvise, hvordan det kom til udtryk i forfatterskabet.

Også hos Ebbe Neergaard selv spiller Freud en stor rolle. Mest markant måske i de to små bøger om Gustav Wied. I *Peter Idealist* (1938) beskæftigede han sig med spændingen i Gustav Wieds forfatterskab mellem religion og seksualitet og i *Dommen og drømmen* (1951) beskæftigede han sig med den betydning Wieds fængselsdom fik for ham på baggrund af ødipuskompleksets strukturerende karakter i store dele af forfatterskabet. Neergaard er nok pioneren med hensyn til freudiansk inspireret litteraturanalyse herhjemme.

Oplysning

Introduktionen af Freud i Danmark var langsom og træg, således som dette afspejles i oversættelserne. Men andenhåndsreceptionen var anderledes stærk. Iøjnefaldende og

[9] Se videre om Kirk og psykoanalysen i min *Hans Kirks mange ansigter*, Kbh. 1997.

letforståelige sider af psykoanalysen blev hurtigt folkeligt udbredte. Også den mere kommercielle oplysning bar sine spor af psykoanalysen. Et godt eksempel er Frank Lessers utroligt mange Pjecer fra 1927-34. I disse år udgav han ca. 30 af slagsen, mange af dem i store oplag. Frank Lesser var et pseudonym for Reinhold Mac. Han havde i sin ungdom været redaktør af Socialdemokratisk Ungdoms-Forbunds blad *Fremad*. Han havde en kiosk, hvorfra han solgte porno, men også seksualoplysende litteratur. En Pjece om syfilis hed f.eks. *Dræbende Kys*. Men især i de første Pjecer var det faktiske indhold påfaldende sober oplysning på trods af det markskrigerske ydre. Han var f.eks. en af de første, der i sin oplysning introducerede Freud i populær form herhjemme. Eksempelvis i pjecen *Skjulte Laster* (1933). Den byggede klart på en freudiansk forståelse. Og holdningen til onani var meget klarere end i alle samtidens skrifter. Han mente ikke onani skulle bekæmpes, bekæmpelsen selv medførte angst og skam. Når man spørger om onani er skadelig, kunne man ligeså godt spørge om kønslivet er skadeligt.

Reinhold Macs problem var, at han levede af nyfigenheden. Og han trak ikke selv grænsen så hårfint, som sagen krævede. Efter en overhængende dom for pornografi en gang i trediverne, rejste han til Frankrig, hvor han slog sig igennem indtil han efter 2. verdenskrig vendte tilbage. Siden skrev han bøger om Marx, Lenin og Khruš ov. Det er ikke store værker, men de vidner om, at spekulationen ikke helt havde dræbt hans tilknytning til socialismen.[10]

[10]. *Nikita Krutsjev*, Kbh. 1964, *Marx. Liv og Værk* 1-3, Kbh. 1965 og *Kammerat Lenin*, Kbh. 1967.

Seksuel oplysning blev en bevægelse og et politisk felt i mellemkrigstiden. Og her betød netop forståelsen af sex og psyke noget helt afgørende. Et højdepunkt var uden tvivl *Populært Tidsskrift for seksuel Oplysning* (1933-36). Tidsskriftet var det første samlede bud på en sexologi på dansk. Men dets baggrund var norsk. Det udsprang af det frugtbare politiske og intellektuelle miljø i og omkring den norske Mot Dag-gruppe.[11] I tilknytning hertil blev 1931 dannet Sosialistiske legers forening med lægen Karl Evang som den centrale skikkelse. Ved siden af Erling Falk og Trond Hegna var han nok en af Mot Dags vigtigste ledere. Han blev senere medicinaldirektør i Norge. Tidsskriftet begyndte at udkomme i Norge i 1931 med Evang, Carl Viggo Lange og Otto Galtung Hansen som redaktører. I 1932 udsendte svensk Clarté en svensk udgave, og fra 1933 udsendte Broby Johansens Frem forlag i København en dansk udgave. Redaktionen blev suppleret med den danske læge Majken Borring og den svenske Gunnar Inghe. Tidsskriftets nr. 5 opgiver, at den svenske udgave trykkes i 20.000 eks., og den danske og norske i hver 15.000. Men nr. 12 opgiver det samlede danske oplag til 75.000, hvilket giver et gennemsnitsoplag på 6.250. Formentlig har det været lidt lavere, fordi 2 af hæfterne i første årgang også kom i et 2. oplag. Men det var under alle omstændigheder et stort oplag for et så omfattende værk.

I første hæfte redegjorde redaktionen for sit program. Den så den seksuelle udvikling i sammenhæng med samfundets udvikling, som var inde i en voldsom omformningsperiode. Kønslivet var inde i så voldsom forandring, at det var nærliggende at tale om en krise. Samtidig var uvidenheden om kønslivets problemer stor. Redaktionen så sin opgave i at tilvejebringe oplysning. Værkets hovedredaktør (Karl Evang) havde modtaget mere end 500 breve, som afslørede en sådan overtro og uvidenhed, at det overgik enhver fantasi. De seksuelle vanskeligheder, folk havde, bundede imidlertid dybere, nemlig i de former hvorunder seksualiteten måtte indføje sig i samfundet. Redaktionen ville herimod stille den moderne seksualforsknings resultater, som den oplysning, der kunne medvirke til at løsne krisepræget ved omformningen.

Tidsskriftet består af en lang række meget grundige og sobre artikler om kønslivets anatomi, fysiologi, hygiejne og samliv. Synsviklen er ikke alle steder den samme. Hos en skribent som Nic. Hoel (Waal) mærker man f.eks. påvirkningen fra Wilh.Reich, hos andre mere en generel åbning mod Freud og hos andre mere en moderne medicinsk objektivisme.

I en artikel om onani (3/1933) understreges, at al erfaring viser, at man ikke tager skade af onani, derimod ofte af de voksnes tåbelige holdning. I en artikel om det kønslige samlivs hygiejne og teknik understreges clitoris' betydning for den kvindelige lyst uden den sædvanlige reichianske understregning af forskellen mellem clitoral og vaginal orgasme (4/1933). I en stor artikel om homoseksualitet (5/1934) gennemgås meget fordomsfrit og omfattende homoseksualiteten næsten uden de fordømmende karakteristikker, som vanligt fulgte en sådan redegørelse. Og også barnets seksualliv gennemgås (10/1935) ud fra en freudiansk synsvinkel om driftens ændrede karakter i løbet af opvæksten. Næsten alle artikler var skrevet af norske læger og her var igen Karl Evang førsteforfatter. Nic. Hoel tog sig især af barnets problemer. Enkelte danskere bidrog også, bl. a. Majken Borring. I nr. 12 havde den danske læge J.H. Leunbach en udmærket gennemgang af sit eget arbejde fra 1924-36.

Vurderet samlet var *Populært Tidsskrift for seksuel Oplysning* en milepæl i oplysningens historie. Samtidig markerede det den moderne sexologis gennembrud i Norden. Man

[11]. Trygve Bull: *Mot Dag og Erling Falk*, Oslo 1955, s. 217f.

skal helt frem til Tage Philipsons reichianske *Kærlighedslivet. Natur eller Unatur* I-II (1952) for at finde et værk med samme omfattende bredde og progressive udsyn.

Wilhelm Reich

Wilhelm Reich fik en større og mere dramatisk betydning for dansk kommunisme og kulturradikalisme end Freud. Årsagen er nærliggende: Reich var umiddelbart en langt større udfordring end Freud, fordi han som marxist udfordrede kommunismen på hjemmebane.

Reich havde fra han var færdiguddannet læge i 1922 været assistent på Freuds Wiener psychoanalytischen Ambulatorium für Mittellose. De erfaringer han her gjorde med et klientel, der adskildte sig socialt fra, det Freud havde beskæftiget sig med, kom afgørende til at præge Reich. I 1927 blev han socialdemokrat, året efter tilsluttede han sig kommunismen. Teoretisk udarbejdede han sine resultater i *Funktion des Orgasmus* (1927) og i *Charakteranalyse* (1933). Reich grundlagde Sozialistische Gesellschaft für Sexualberatung und Sexualforschung, som i 1929 åbnede 6 centre for seksualrådgivning for arbejdere. I 1930 flyttede han fra Wien til Berlin, hvor han politisk arbejdede i Det tyske kommunistparti, KPD. I 1931 grundlagde han Deutscher Reichsverband für proletarische Sexualpolitik, eller slet og ret Sexpol. Det politiske grundlag blev godkendt af partiledelsen. Bevægelsen greb hurtigt om sig. Sammenkædningen af politik og seksualitet var eksplosiv i den tyske heksekedel. Iflg. Reich fik Sexpol hurtigt 20.000 medlemmer.

For Sexpol skrev Reich i 1932 pjecen *Der sexuelle Kampf der Jugend*. Iflg. Reich var partiledelsen blevet forskrækket over bevægelsens voldsomme vækst og ville ikke udgive pjecen. Reich udgav den så selv. I 1933 flygede Reich til Danmark, og herfra videreførtes Sexpolbevægelsen. Her udgav han på Sexpol-verlag *Massenpsychologie des Faschismus* (1933), hvorefter han blev ekskluderet af KPD. Også for IPV blev Reich en belastning. Foreningen bad ham om ikke at ytre sig politisk, og den ville ikke - trods afsluttet kontrakt - udgive *Charakteranalyse*, som han så selv udgav. I 1934 blev han ekskluderet af IPV.[12]

Ellen Siersted havde truffet Reich i 1928 i Dresden til et psykoanalytisk møde.[13] Og det var hende, Tage Philipson, Jørgen Neergaard og Erik Carstens, som anmodede IPV om at få Reich til Danmark som læreranalytiker. IPV sendte imidlertid i stedet dr. Harnik herop, men han blev syg og måtte rejse hjem igen.

Hvorom alting er, traf Socialistisk Medicinergruppe aftale med Reich om at udsende hans pjece *Sexuel viden og kamp*, som udkom i februar 1933 på det kommunistiske Mondes forlag. I forbindelse med udsendelsen kom Reich første gang til Danmark og holdt to foredrag den 22. og 24. februar 1933. Det første foredrag havde titlen "Seksual Reform og Samfundskrise", det andet, som var arrangeret af Studentersamfundet havde titlen "Kapitalistische und sozialistische Sexpolitik".[14]

---

[12]. Per Kristensen og Elo Nielsen: *Wilhelm Reichs arbejde 1920-1936*, Kbh. 1975, s. 3ff.

[13]. Ellen Siersted og Ola Raknes: *2 x Reich*, Kbh. 1972, s. 12.

[14] *Arbejderbladet* 21.2 og 24.2.33.

Umiddelbart forud var Reich blevet introduceret for første gang i tidsskriftet *Vi Gymnasiaster* i december 1932 ved en anmeldelse af *Sexualerregung und Sexualbefriedigung*. I forbindelse med foredragene bragte *Studenterbladet* (feb.1933) en artikel af litteraten Martin Ellehauge, der mere dybtgående introducerede Reichs tanker.

Socialistisk Medicinergruppe udsendte *Sexuel viden og kamp* som nr. 1 af serien *Medicinsk-sociale skrifter* i kommission på Mondes Forlag. Det var en pjece på 47 sider, som i forhold til dansk seksualoplysende standard var meget let tilgængelig og meget radikal. Socialistisk medicinergruppe forsynede bogen med et forord, hvori der bl.a. stod, at "arbejdet for en for arbejderklassen tilfredsstillende løsning af alle de sexuelle spørgsmaal uvægerlig fører til kamp mod det bestaaende samfund." Reich blev her fremhævet for sit arbejde og for at "have underkastet den herskende sexualnød en marxistisk vurdering". I bogen analyserede Reich seksualiteten som bundet til samfundets struktur gennem ægteskabet og moralen. Han så seksualitetens fejlsporinger som et udtryk for, at kapitalismen hindrede seksualiteten i at følge de veje naturen foreskrev den. Omvendt pegede han også på de frigørelsespotentialer, der lå i seksualiteten. Bogen gik ind på forebyggelse og lidelser i kønsfunktionen, og den pegede på den særlige undertrykkelse af de unges kønsliv, der fandt sted i de kapitalistiske samfund. Sovjet fremstilledes som det eneste land, hvor denne udvikling var brudt. Pjecen kom i to oplag samme år, samlet 7.000 eksemplarer.[15]

Bogen blev anmeldt i *Arbejderbladet* under titlen "En marxistisk Bog om det sexuelle Spørgsmaal" (28.2.1933). Det var en meget positiv anmeldelse, som understregede at det seksuelle spørgsmål var et klassekampspørgsmål. Det kommunistiske tidsskrift *Plan* havde også introduceret Reich i forbindelse med foredragene. Her præsenterede Leunbach Reich som en syntese af Marx og Freud. Men samtidig var han ikke blot teoretiker, også i praksis havde han ført syntesen ud i livet gennem seksualpolitiken: "Han paaviser, at disse krav [seksualreformer] først kan ventes fuldt gennemført i et socialistisk samfund. Der er dog absolut ingen grund til at opgive eller udsætte kampen for sexualreform. Men kampen maa gaa haand i haand med klassekampen."[16]

Reich kom som flygtning til Danmark i maj 1933. Her fik han en 6 måneders opholdstilladelse, men arbejdstilladelse kunne han ikke få. Hans vanskeligheder startede dagen efter ankomsten. Sigurd Næsgaard sendte en ung pige til ham og bad ham stille hendes diagnose. Det ville Reich ikke, da han ingen arbejdstilladelse havde. Men gennem et par samtaler ville han godt danne sig et indtryk af, om hun egnede sig til psykoanalytisk behandling. Da Reich ikke ville behandle hende, forsøgte hun selvmord og blev indlagt på Kommunehospitalets 6. afdeling. Overlægen her, Georg Schrøder, anmeldte Reich for at have øvet lægegerning i Danmark. Og selv om det faktisk forholdt sig modsat, fik denne episode afgørende indflydelse på, at Reich ikke kunne få sin opholdstilladelse forlænget. Det blev forsøgt, men i november 1933 afslået, og den 4. december tog Reich til Malmø, hvor han ligeledes fik en 6 måneders opholdstilladelse. Herfra kunne han så med ture over sundet opretholde forbindelsen til sine danske elever.

I de sidste måneder Reich var i Danmark, blev hans forhold til DKP pludselig forværret og til sidst afbrudt efter den første meget positive modtagelse. Det startede uskyldigt med at *Plan* offentliggjorde en artikel af Reich, der oprindelig havde stået i *Zeitschrift für psychoanalytische Pädagogik* i marts 1928, med titlen "Er en konsekvent seksuel opdragelse

[15] *Plan* 8/sept. 33.

[16] *Plan* 2/feb.1933.

mulig i et kapitalistisk samfund?".[17] Artiklen beskæftigede sig med mulighederne for at være konsekvent i den situation, hvor et frit opdraget barn ønsker at se sine forældre have samleje. Artiklen er underlig snakkende og uklar, men tendensen er, at hvis man forsøger at være konsekvent, kommer man i karambulage med straffeloven. I artiklen forekom bl.a. sætningen: "Det [barnet] har jo faaet at vide, at de smaa børn voxer i maven paa moderen, og det har ogsaa forstaaet, at faderen først maa stikke sin "tissemand" ind i moderens "lille hul" [...]". Iøvrigt tilsendte Reich *Plan* en forklaring på artiklen, som blev optaget i oktobernummeret. Her tog han afstand fra, at man skulle give børnene lov til at overvære forældrenes samlejer.

[17] *Plan* 8/sept. 1933.

For Justitsministeriet var ordet *tissemand* for meget. Og da det også var i september, at Studentersamfundet havde vedtaget en protestresolution mod udviklingen i Tyskland, og da *Plans* redaktør og Studentersamfundets formand var én og samme person, rejste man sag mod Edv. Heiberg for pornografi og fornærmelse af et fremmed statsoverhovede.[18]

Den 21. november 1933 havde *Arbejderbladet* følgende meddelelse:

"Eksklusion af K.P.D.
I Overensstemmelse med Centralkomitéen for Tysklands kommunistiske Parti meddeler vi, at Dr. Wilhelm Reich er udelukket af Tysklands komm. Parti (KPD). Aarsagen er hans partifjendtlige og ukommunistiske Optræden i en Række Tilfælde, hans Udsendelse af en Bog med kontrarevolutionært Indhold og hans Start af Forlagsvirksomhed uden Partiets Sanktion. Hertil kommer hans her i Danmark i Regeringspressen offentliggjorte Erklæring, hvori han tager Afstand fra sin i "Plan" offentliggjorte Artikel og derved letter Politiets og Statsmyndighedens Indskriden mod "Plans" Redaktør.

Dr. Reich er bosat i Danmark og har efter hvad Bladene meddeler, af Regeringen faaet Opholdstilladelse.
Partisekretariatet."

Arbejderbladet indeholdt også en journalistisk artikel om sagen. På et meget tyndt grundlag trak den linjer til ekskluderede kommunister, som havde sørget for at der blev trykt artikler af "selve Kontrarevolutionens Mester Trotzki" i *Social-Demokraten*. Det skulle være betalt med 200 kr. Artiklen viste Stalin-tidens paranoia i DKP, når den var værst.

Den 1. december bragte *Arbejderbladet* en kronik-anmeldelse af *Fascismens massepsykologi*, som i oktober var udkommet på Sexpol-Verlag i København på tysk. Godt nok taler kronikken om "eensidig psykoanalytisk Monomani", men den er egentlig ikke afvisende overfor at inddrage psykologiske momenter i en historisk forklaring af fascismens opkomst. Reich's egentlige forbrydelse består i, at han har kritiseret de kommunistiske partier.[19]

Sagen mod Edv. Heiberg startede den 8. december 1933. Anklagen for pornografi faldt til jorden, og tilbage blev anklagen for fornærmelse mod Hitler. Den gav 40 dages hæfte, som ved landsretten blev skærpet til 60 dage.

I 1934 opholdt Reich sig atter nogen måneder i Danmark for så i efteråret 1934 at flytte til Oslo, hvor han fik opholds- og arbejdstilladelse, og hvor der omkring Sigurd Hoel og Ola Raknes var en kreds af reichianere. Her begyndte han igen sit forskningsarbejde, som efterhånden drev ham ud i ren mystik. Fra antagelsen af den seksuelle energis grundlæggende

[18] *Arbejderbladet* 7.11.1933.

[19] *Arbejderbladet* 1.12.1933.

karakter af livsenergi gik han til forskning i retning af selve livets grundlag med sin bion-energi-teori. I 1939 emigrerede han til USA. Her fortsatte han sit arbejde. Men det bigotte amerikanske klima var endnu værre end det danske, og han blev i 50erne tvangsanbragt på et sindssygehospital.

I hans skandinaviske periode blev København centrum for Sex-pol bevægelsen. Her udsendte Reich sine bøger på Verlag für Sexualpolitik, Kopenhagen-Prag-Zürich. Økonomisk leder i dette foretagende var Jørgen Neergaard. I 1933 -1937 udkom en række af Reichs bøger her, ligesom forlaget fra 1934 udgav *Zeitschrift für politische Psychologie und Sexualökonomie*, hvori vigtige artikler af Reich offentliggjordes. Både Sigurd Hoel og Martin Ellehauge var en tid redaktører. Sex-pol-bevægelsen udsendte fra 1935-41 et duplikeret blad *Mitteilungsblatt der Sexpol*. De første 10 numre blev udgivet i København, derefter kom der 3 numre i Oslo, og det sidste udkom i New York. Endelig udkom 1941-42 *Sexualøkonomiske Meddelelser* redigeret af Ellen Siersted med bidrag af Reich og Tage Philipson. Bl.a. kom første afsnit af den nye udgave af *Orgasmens Funktion* heri.

I første nummer af *Mitteilungsblatt der Sexpol*, 1935, fandtes et bilag, der beskrev gruppens valgkampagne til folketingsvalget i 1935. Ifølge dette var det Aksel Larsen, der sidste dag før anmeldesesfristen udløb henvendte sig til Leunbach og bad ham kandidere for DKP til valget. Leunbach invilgede, men sendte samtidig partiledelsen et brev, hvori han opstillede en række betingelser for samarbejdet mellem DKP og Sexpol. Betingelserne indebar, at partiet skulle støtte sexpol, udbrede dets skrifter, og at det skulle trække beskyldningrene mod Reich tilbage. Aksel Larsen meddelte Leunbach, at Centralkomiteen ikke kunne træde sammen nu på grund af valgkampagnen, men at han var villig til i privat form at gå ind på betingelserne, hvilket han gjorde i form at et brev.

Sexpol gik herefter igang med at forberede valget. Det var en stor opgave, da gruppen kun omfattede et dusin personer. Man besluttede at udsende en Sexpol-avis og at afholde et valgmøde. Avisen blev udsendt med Leunbachs appel til vælgerne og forskellige indlæg, der fremlagde Sexpols synspunkter. Her betonedes ligefuldt de sociale som den psykiske side af sagen. Bl.a. lagdes der stor vægt på boligproblemet. Avisen blev trykt og delt ud i 40.000 eksemplarer. Den 17. oktober 1935 indkaldte Sexpol til møde i Weinolds lokaler. Der var plads til 500, men der kom så mange, at man måtte leje en sal mere med plads til 400 og begge sale var overfyldt.

Udover deltagelsen i valget i 1935 var Sexpol-folkene i Danmark især beskæftiget med oplysningsarbejde. Det kunne foregå gennem Leunbachs klinik "Sexualhjælpen" eller i studiekrese som dem Tage Philipson ledede. Studiekresene er ondskabsfuldt blevet skildret i Hans Kirks bog *Mørke Magter*[20] og i Hans Scherfigs *Idealister*. Men udover disse mere morsomme sider, som især var knyttet til de sekteriske træk ved bevægelsen, betød studiekresene i Ryparken meget for udviklingen af en moderne smøbørnspædagogik herhjemme. Bl.a.

[20] *Mørke Magter* løb som føljeton i *Arbejderbladet* 1939-40 under pseudonymet Olaf Rye og udkom som bog i 1956.

var der en pædagogisk studiekres, hvor forældre kunne fremlægge deres problemer med deres børn til diskussion. Og personalet i Inger Kristine Mortensens børnehave i Ryparken deltog i en studiekres, hvor de kunne få råd og vejledning.[21] Det psykoanalytiske miljø øvede også kraftig indflydelse på Kursus for Småbørnspædagoger på Borups Højskole, hvor en hel generation af børnehavelærerinder blev præget dybt. Ikke få af disse var iøvrigt kommunister.[22]

[21]. Oplyst af min mor Dora Thing, som deltog.

[22]. Torben Gregersen og Sven Møller Kristensen var lærere der. Se iøvrigt Torben Gregersens erindringer *En værre bolsjevik*, Kbh. 1990.

Herudover deltog Sexpol i dannelsen af foreningen Sexuel Sundhed i 1937, og medlemmerne skrev hyppigt i bevægelsens blad *Sex og Samfund*. Første nummer af bladet så dagens lys i september 1937 på initiativ af forfatteren Børge Madsen. Fra nummer to blev bladet overtaget af Københavns-afdelingen af Sexuel Sundhed, og sexpol-gruppen blev meget flittige medarbejdere. Men ifølge Børge Madsen[23] var der en hel del gnidninger mellem ham og Sexpol-folkene, som endte med at de købte bladet for 1.000 kr i begyndelsen af 1938. Medarbejderskabet holdt til juni 1938. På en generalforsamling i april 1938 tog et flertal afstand fra Leunbach og Philipsons "ensidige, sexualpolitiske indflydelse på foreningen og medlemsbladet."[24] Det kom også til et opgør om 'Freud kontra Reich' i marts, hvor Leunbach og Sigurd Næsgaard diskuterede. I løbet af sommeren trak hele sexpolgruppen sig ud og fik følge af medarbejderne fra Norge. Bladet blev herigennem berøvet sine bedste skribenter, men overlevede alligevel lige til april 1940. Det gik i et ret stort oplag (omkring l0.000) i hovedsagen solgt gennem kiosksalg. Udover Sexpol-folkene bør følgende skribenter nævnes: Elise Ottesen-Jensen, Charles Haugbøll, Halfdan Rasmussen, PH, O. de Hemmer Egeberg, Sigurd Næsgaard, Svend Hoffmeyer, Fanny Miranda, Jørgen Jørgensen og Majken Borring. Bladet blev jævnligt hjemsøgt af pornografianklager fra politiet. Det var især bladets brevkasse, der ophidsede justitsministeren så pirrende.[25]

Indholdsmæssigt var bladet en blanding af oplysende artikler og meddelelser til medlemmerne i foreningen. Hertil en del digte og nogle noveller. Hvad der især er påfaldende - og jo mere, jo ældre bladet blev - er manglen på politik. Sexpol-folkene repræsenterede dog i det mindste et perspektiv med samfundsmæssig betydning. Men ellers er det mest PH, der formår at se seksualiteten i et større perspektiv.

PH havde allerede i sit blad *Kritisk Revy* i 20erne med en berømt artikel om 'Pornografiens pædagogiske værdi' udstukket seksualiteten som et vigtigt område af kulturradikalismens program, og i *Kulturkampen*, det kulturradikale flagskib, som PH en overgang redigerede, spillede det en vigtig rolle.

J.H. Leunbach

En central person i hele dene historie om psykoanalysen og seksualreform var lægen Jonathan Høegh Leunbach (1884-1955). Hans udvikling fra socialdemokrat til seksualøkonom afspejles tydeligt og lærerigt gennem hans bøger og hans forhold til sit arbejde.

Hans første bog var *Socialismens verdensbillede og livsanskuelse* (1923). Den var skrevet ind i tyvernes livsanskuelsesdebat og lagde stor vægt på etikken og på at begrunde socialismen etisk. Den var en blanding af Darwin og Bergson. Marx spillede næsten ingen rolle, og Freud havde han givetvis ikke læst. Det var Bergson, der var hans psykologiske reference-ramme. Darwins *udvælgelse* så han som sat ud af kraft i de menneskelige samfund. Man kunne derfor befrygte, at arten ville degenerere, når de syge og mindreværdige individer ikke skiltes fra.

Dette aspekt var emnet for hans næste bog *Racehygiejne*. *Arvelighed og udvikling* (1925). Racehygiejnen anså Leunbach næst efter det sociale spørgsmål for at være tidens vigtigste. Eugeniken sigter mod at forbedre artens samlede arvemasse ved at hindre folk med legemlig svaghed, ringe intelligens, som er uetiske og asociale, sindssyge, åndssvage og

---

[23]. Bo Elbrønd-Bek og Ole Ravn (red.): *Sex og Samfund*, Kbh. 1975, s.26f.

[24]. Preben Hertoft: *Måske er det en galskab*, Kbh. 1983, s.142.

[25] Ser hertil min *Pornografiens historie i Danmark*, Kbh. 1999, s. 117-123.

psykopater i at formere sig. Det skulle gøres frivilligt, hvis muligt ellers gennem lovgivning. Især fremhævede han sterilisation ved røntgenbestråling som en god vej, ligesom afsondrethed ved anstaltanbringelse. Men især fremhævede han prævention som en vej til frivillig eugenik.[26]

Idag virker disse tanker måske chokerende, fordi nazisterne tog dem til sig. Det er derfor nødvendigt at understrege, at der ikke var nogen, der dengang anså dem for at være umoralske, heller ikke hos en socialist. Ikke engang selvom tankegangen, som hos Leunbach, mundede ud i denne forhåbning: "Trods alt - det er maaske en slags galskab -bevarer jeg mit lyse haab om, at socialismen og racehygiejnen ved intimt samarbejde vil være i stand til at redde den hvide race fra undergang!" (s.90)

Det var fra racehygiejnen at Leunbach nåede til vigtigheden af prævention, som kom til at spille en så central rolle i hans arbejde. Det var en kontakt fra DKPs kvindesekretariat, der satte ham igang med det praktiske arbejde med at oplyse om prævention, og det var som en udløber af dette, at han i 1925 skrev pjecen *Kvinden og forplantningen (Hvad alle kvinder bør vide)*. Pjecen lagde vægten på prævention som en mulighed for at øge kvindens selvbestemmelse og som et oprør mod mandens eneherredømme. Pjecen kom i mange oplag i løbet af tyverne. I 3. udgave af pjecen blev den kraftigt udvidet med et afsnit om abort. Oprindelig havde Leunbach taget afstand fra abort, men var efterhånden kommet til det resultat, at straffelovens bestemmelser virkede mod deres hensigt. Loven var en klasselov, som drev arbejderkvinderne i armene på kvaksalverne, mens de rige altid kunne finde udveje.

I *Kønslivets problemer i nutiden* (1926) kan man for første gang spore en påvirkning fra Freud, som fører til en større forståelse af de psykiske aspekter af seksualiteten. Han opstiller det ideal, at man må stræbe mod et samfund, hvor alle kan spise sig mætte og tilfredsstille sine drifter. Han understreger at forstyrrelser i kønsdriften skyldes fortrængninger. Hans holdning til onani - et af oplysningens store temaer - er, at den er uskadelig, hvis den ikke overdrives.

Arbejdet med seksualoplysning bragte Leunbach i kontakt med sociale problemer, han sikkert ikke havde kendt før. Og her igennem radikaliseredes hans holdning efterhånden til kampen mod abortlovgivningen. En række af de breve han modtog samlede han i 1932 i bogen *Kvinder i nød*. I 82 breve fra eller om kvinder og unge piger, som var blevet uønsket gravide, skildredes en social og menneskelig nød, som blev et veldokumenteret angreb på fosterfordrivelseslovgivningen.

I bogen *Forebyggelse mod svangerskab* (1933) opsummerede han 10 års erfaringer med sit arbejde. Her fremstilledes Sovjet for første gang som foregangslandet. Og her fremstillede han for første gang målet for oplysningen som adskillelse af kønsdrift og forplantning, og han lagde vægten på, at mange nerve- og sindslidelser skyldtes undetrykkelse af kønsdriften og forkvakling af den. Til slut sammenfattede han sit synspunkt til en strategi: "Den nye kønsmoral vil afskaffe hæmninger og syndsforestillinger. En ny sexualopdragelse vil gengive mennesket den tabte evne til at leve et naturligt, lykkeligt og harmonisk liv./ Derved vil menneskene blive mere fribaarne og selvbevidste. De vil blive bedre egnede til at

[26] Se Lene Koch: *Racehygiejne i Danmark 1920-56*, 1996.

indføre samfundstilstande, hvor alle mennesker kan leve godt og fredeligt sammen." (s.101)

I *Kønslivets ejendommeligheder* (1933) beskæftigede Leunbach sig med de såkaldte perversioner. Her var synsvinklen helt og holdent psykoanalytisk, ligesom både Freud og Reich citeredes med tilslutning. I overenstemmelse med Freud redegjorde han for barneseksualitetens udvikling og dennes betydning for senere seksuelle fejlsporinger. Selvom han stadig mente som tidligere, at homoseksualitet kunne være medfødt, hældede han mest til den opfattelse, at man skulle finde en psykoanalytisk forklaring. Han skrev ligeledes: "Den af Dr. *Wilhelm Reich* repræsenterede *marxistiske* retning indenfor psykoanalysen, som lægger vægt paa *sexualøkonomi*, giver efter min mening den bedste forklaring paa de ikke medfødte fejlsporinger." (s.34). Lignende synspunkter gav han udtryk for i Pjecen *Kønslivet og sundheden* (1935), hvor grundlaget er helt igennem reichiansk.

I 1929 begyndte Leunbach som følge af udviklingen i hans synspunkter selv at foretage aborter, naturligvis indenfor rammerne af lovgivningen. I samarbejde med to kolleger oprettede han i Willemoesgade en privatklinik og foretog i perioden 1929-32 320 aborter. En nervelæge undersøgte patienterne og udfærdigede attest på, at indgrebet var begrundet medicinsk. Men da en ung pige efter et indgreb blev ved med at bløde og gik til overlæge M. Claudius, indgav denne anmeldelse mod Leunbach i 1932. Og det førte til sigtelse for ulovlig fosterfordrivelse.

Der gik 3 år med forundersøgelserne inden sagen i maj 1935 nåede frem til retten. I *Arbejderbladet* tog Leunbach i den anledning bladet fra munden og skrev: "*Hovedaarsagen til, at man overhovedet vil ramme mig, er sikkert den, at jeg har stillet mig paa den revolutionære Arbejderklasses Side imod den Overklasse, der som Følge af min sociale og økonomiske Stilling mener, at jeg burde staa paa dens Side. Det er en Slags "Klasseforræderi", som bør straffes*. Men tillige har jeg ved at arbejde for sexuel Oplysning og Afskaffelse af den borgerlige Sexualmoral lagt mig ud med alle reaktionære Magter og Magthavere."[27]

Den 9.maj 1935 frifandt nævningene imidlertid Leunbach og hans to medanklagede på alle punkter. "Knusende Nederlag for Reaktionen!" stod der henover *Arbejderbladets* forside den 10.maj 1935. Og sådan opfattede den det også. Både justitsminister Zahle, socialminister Steincke, borgmester Kaper og højrefløjens vagthund generalauditør Pürschel udtalte at frifindelsen var i strid med loven og udelukkende skyldtes nævningenes medvirken. Man rejste følgelig kravet om at nævningene ikke skulle bruges i abortsager. Hertoft skriver, at Steincke til Leunbach personligt skal have sagt, at næste gang skulle han nok få ram på ham.[28]

Umiddelbart efter frifindelsen arrangerede Studentersamfundet og Kvindeligt Arbejderforbund afd. 1 og 5 fest i Folkets Hus, Enghavevej. "Langt den overvejende del af de 800 Tilhørere, som havde fyldt Salen, bestod af Arbejderkvinder, der gennem stormende Bifaldstilkendegivelser hele Aftenen igennem tydeligt gav Udtryk for, at den Sag, der stod paa Dagsordenen, var af livsvigtig Interesse for dem."[29] "En Dom der vil vække Glæde i frisindede Kredse" hed en overskrift i *Arbejderbladet* den 10. maj 1935. Også det nystartede Frisindet Kulturkamp fejrede dommen ved at sende første nummer af sit tidsskrift *Kulturkampen* på gaden som et særnummer om Leunbach-sagen (l/juni 35). Heri afviste Alf Ross, at dommen skulle være ulovmedholdelig.

---

[27]. Dr. Leunbachs Svar til Angriberne, *Arbejderbladet* 7.5.35.

[28]. Hertoft: *Måske er det en galskab*, s. 91.

[29] *Arbejderbladet* 11.5.1935.

Da K.K. Steincke fremsatte sit nye forslag til svangerskabslovgivning, som desavouerede svangerskabskommissionen, idet det ikke tog abort på social indikation med, udsendte Dansk Sexpol en kritik heraf og af kommissionen, forfattet af Leunbach. *Straf eller forebyggelse* udkom 1936 og opridsede 3 forskellige typiske syn på kønsdriften: 1. det reaktionære, som mente, at kønslivet var syndigt og virkede nedbrydende på højere åndelige værdier, 2. det liberale, som mente, at kønsdriften var stærk og vigtig og derfor måtte beherskes, og 3. det revolutionære, som mente at seksualdriften var selve livsdriften. Alt, hvad der hæmmede den, var skadeligt for individet og samfundet. Kommissionens arbejde sås som en liberal balancegang, mens Steinckes forslag sås som reaktionært.

Mens Leunbach skrev denne pjece var retssag nr. 2 mod ham på vej. Den hovedanklagede var en tysk immigrant dr. Kate Reinhardt, der stod anklaget for 1934-36 at have foretaget 650 aborter på ulovligt grundlag. En læge stod tiltalt for at have hjulpet hende. Leunbach, Philipson og Leunbachs sygeplejerske stod anklaget for at have henvist kvinder.

Den 8. december 1936 faldt dommene, og de var hårde: 8 måneders fængsel til Kate Reinhardt, 6 måneder til hendes medhjælper, 3 mdr. til Leunbach, 60 dage til hans sygeplejerske og 40 dage til Tage Philipson. Desuden tabte de alle deres borgerlige rettigheder i 5 år, herunder retten til at praktisere som læge.

Arbejderbladet kommenterede sagen på lederplads den 9.december 1936 og mente, at nu havde man virkelig skaffet arbejdsro for kvaksalverne (9.12. 1936). Socialistisk Medicinergruppe og mange andre støttede de dømte. Medicinergruppen udtalte, at de ikke anså det for en uværdig handling, at uddannede læger efter bedste skøn foretog svangerskabafbrydelser og opfordrede justitsministeren til at udvirke en amnesti.[30]

Det kom også til et stort protestmøde. Og i den anledning kom det pludselig til en voldsom salve fra *Arbejderbladet* mod Leunbach og Philipson. De blev karakteriseret som ""Frisind" i reaktionær Tjeneste" (18.12.36). Martin Nielsen, som skrev denne leder mente åbenbart, at nu var tiden inden til at lægge afstand til Sexpol-bevægelsen.

Da Leunbach blev løsladt i 1937, kom det til en festlig demonstration foran Vestre Fængsel, hvor folk mødte op med barnevogne, hvorpå der stod: "Jeg er et ønskebarn".

Freud tur-retur

Under krigen skrev Hans Scherfig sin roman *Idealister* færdig, men kunne ikke få den udgivet på grund af censuren. Den udkom i stedet i Sverige. Otto Gelsted anmeldte den og kommenterede Scherfigs fremstilling af psykoanalysen: "Naar han sammenligner Psykoanalytikerne og Surrealisterne med Okkultisterne, faar man let det Indtryk, at han er Modstander af dem allesammen. I Virkeligheden er det kun Overdrivelser og Ensidigheder han vil angribe, ikke F.Eks. Freud men lad os sige Dr. Reich. Som Bogen er formet kan det se ud, som om det er dens Hensigt at prise det jævnt fornuftige, smaaborgerlige Menneske."[31]

Faktisk var Scherfigs angreb mere omfattende og varslede en voldsom modstand mod psykoanalysen i det kommunistiske miljø efter krigen.[32] Som i den pludseligt varslede konflikt med sexpolbevægelsen ovenfor handlede det om, hvad der skete i Sovjet. For den sidstnævnte konflikt handlede det bl.a. om, at Sovjet i 1936 fik en ny seksuallovgivning, som ophævede den fri abort og præmierede børnefødsler. For konflikten med psykoanalysen skal

---

[30]. Hertoft: *Måske er det en galskab*, s. 95.

[31]. *Danskeren*, 10/6.4.1944.

[32]. Se f.eks. Eric Danielsen: *Kritik af psykoanlysen*, Kbh. 1955 som et mere moderat udtryk for tendensen.

vi helt tilbage til 1929-30, hvor psykoanalysen blev lagt på is i Sovjet.[33]

Psykoanalysen blev introduceret i Danmark og udbredt som et intellektuelt og politisk oppositionsfænomen i mellemkrigstiden. Netop på grund af denne oppositionelle introduktion levede psykoanalysen oppositionens særlige liv både med dens sekterisme og dens grupperinger, men også med de begrænsninger som naboskabet til kommunismen udgjorde.

Summary

Psychoanalysis was not least introduced in Denmark by Otto Gelsted, who was an outstanding representative for the intellectual current later baptized 'cultural radicalism'. It thus lived a life in symbiosis with the intellectual og political opposition of the country. It was radicalized by the exiling of Wilhelm Reich to Scandinavia after 1933 and it played a significant role in the formation of thought within the sexual reform movement. The communists broke withe the reform movement in 1936 and later distanced themselves also from psycoanalysis. In both cases we have to find the explanation in developments in the Soviet Union. Due to the role played by the communists in the opposition these breaks also influenced the reception of Freud in a negative direction.

[33] Se Siegfried Kätzel: *Marxismus und Psychoanalyse. Eine ideologiegeschichtliche Studie zur Diskussion in Deutschland und der UdSSR 1919-1933,* Berlin 1987; Alexander Etkind: *Eros of the impossible. The history of psychoanalysis in Russia,* Boulder Colo.1997; Martin A. Miller: *Freud and the Bolsheviks. Pychoanalysis in Imperial Russia and the Soviet Union,* New Haven, Conn. 1998.